

Наука форм

Завдання на абстрактні композиції форм мали на меті покращити мислення й водночас пізнати нові способи зображення. Ці вправи з науки про форми не були суто формалістськими в тому значенні, у якому їх розміють нині.

Три основні фігури — квадрат, трикутник і коло — можна схарактеризувати чотирма різними просторовими напрямками. Квадрати мають горизонтальні й вертикальні властивості, трикутники — діагональні, а коло — кільцеві. Я хотів, щоби учні самі переконалися в існуванні цих трьох властивостей фігур. Стоячи, вони проводили рукою по лінії кола, допоки їхнє тіло не починало помалу розгойдуватися. Цю вправу вони повторювали для лівої та правої рук. Спочатку вони проводили кожною рукою по черзі, потім обома водночас, і паралельно, і у протилежні боки. Вони таким чином ніби малювали коло як пропорційну безперервну лінію. Учні концентрували свою увагу на колі як на фігурі. Коло треба було відчуті зсередини. Порухи тіла не повинні були впливати на те, як учні відчують коло. І лише після цього вони могли відобразити відчуте на папері.

Відчуття квадрата передбачає напружені порухи тіла по краю, оскільки завжди виступає правий кут фігури.

У випадку трикутника маємо справу зі всією різноманітністю кутів. У багатьох вправах я надав учням змогу відчуті характерні особливості фігури з її відведенням убік. Щоби учні зрозуміли цілісність фігур, я пропонував їм виконати композиції у формі квадрата, трикутника й кола. Інші схожі вправи виконувалися на основі поєднання двох або трьох таких композицій.

Проблему пропорцій ми досліджували за допомогою ліній, поверхонь і тіл. Вони розробляли лінії, деякі з відрізків яких визначался завдяки їхньому співвідношенню. Порядок цих співвідношень міг варіюватися. Зобразити можна такі пропорції, як 1:2:4:8:16:32 або 1:3:9:81. Золотий перетин і пропорції гармонійного трикутника треба вивчати окремо. Ці пропорції можна формувати або створювати на їх основі контрасти у вигляді ліній, поверхонь або тіл. Учні помічали, за допомогою контрастів можна було досягти ефектів, які не відповідали справжнім фізичним розмірам. У контрасті з короткою довга фігура могла на вигляд здаватися набагато довшою, ніж насправді. Схожі оманливі зміни у пропорціях можна помітити лише на практиці, вони надають цим пропорціям певної надреальної жвавості, якої у своїх роботах шукає та використовує митець.

Щоби діти 8-10 років могли на власні очі побачити відносність пропорцій і їхнього ефекту, я давав їм таке завдання: “Покладіть руку на аркуш для малювання та обмалюйте її олівцем”. Поруч із рукою намалюйте в натуральну величину яблуко, сливу, дві вишні, дві смородиню А на самій руці зобразіть муху!”. Діти без проблем знаходили потрібні пропорції, бо всі ці предмети вони вже бачили в житті. “А тепер намалюйте поруч слона!” — і тут дітлахи всі як один заверещали, що, мовляв, цього зробити неможливо — аркуш замалий. “То що, неможливо намалювати слона?” — перепитував я. Діти сказали, що їм потрібен іще один аркуш. Я продовжив: “Намалюйте старого великого слона, біля нього молодого слона, чоловіка-сторожа, який простягає слонові руку, в якій тримає яблуко, а на яблуці сидить муха.”

Діти знову запищали — мовляв, так теж нічого не вийде. “Ну тоді намалюйте слона і спробуйте передати його великі розміри — спробуйте намалювати біля нього маленького сторожа! Хіба ви не бачите, що слон виглядатиме великим завдяки маленькому сторожеві, що стоїть поруч?” — і тоді вже діти все зрозуміли.

Задля розширення кругозору я також давав вправи на варіативність і комбінацію. Чотири сірники можуть багато чого навчити. Із цих паличок із голівками можна створювати незліченну кількість нових фігур, перевертаючи чи накладаючи їх горизонтально, вертикально або по діагоналі.

Для створення чогось нового у мистецтві творча фантазія митця повинна мати доступ до багатьох речей. Щоби знайти найпростішу та найвиразнішу форму, треба розвивати варіативне й комбінаційне мислення.

Якщо стоїть завдання формально поділити поверхню, то тут перед нами відкривається безліч можливостей. Шахова дошка, тобто найдосконаліша композиція поверхні, ділить її на цілісні шматки, що повторюються. Чорні та білі квадрати — зменшений варіант самої дошки. Інші фігури, що можуть повністю поділити площу, — це прямокутник, ромб, трикутник і рівнобедрений шестикутник. Виходячи з цього, можна створити купу інших фігур. Ці позитивно-негативні рівні фігури найстрогіші з тих, що можуть поділити поверхню. Вивчення цих фігур сприяє логічному мисленню учнів.

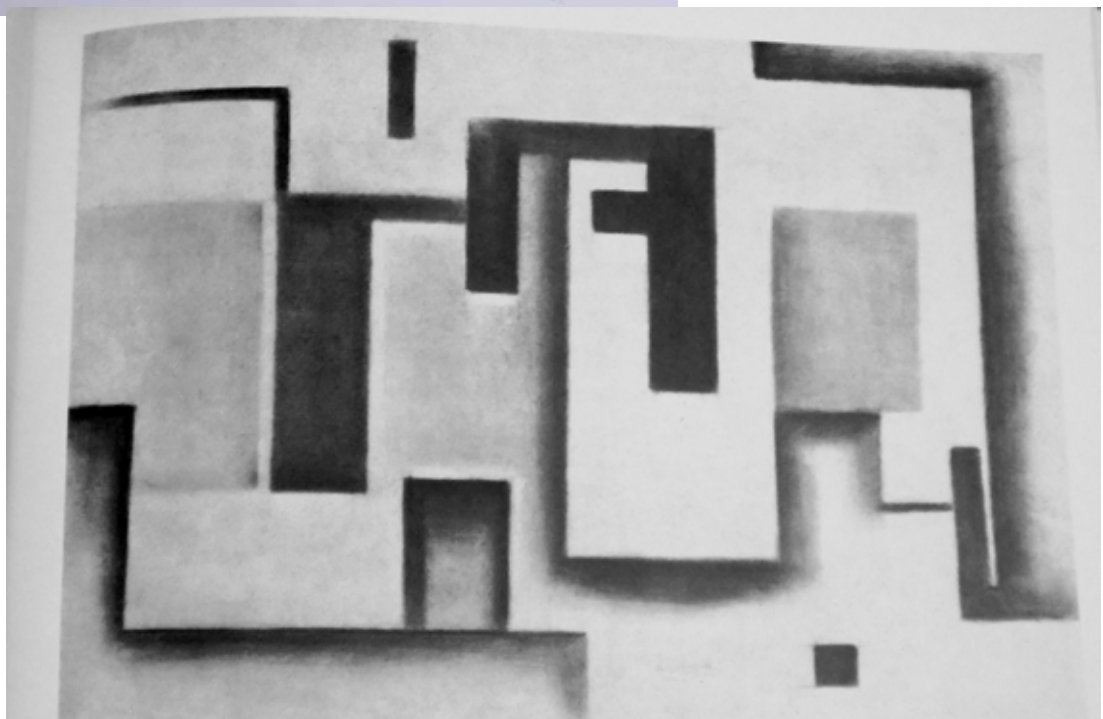
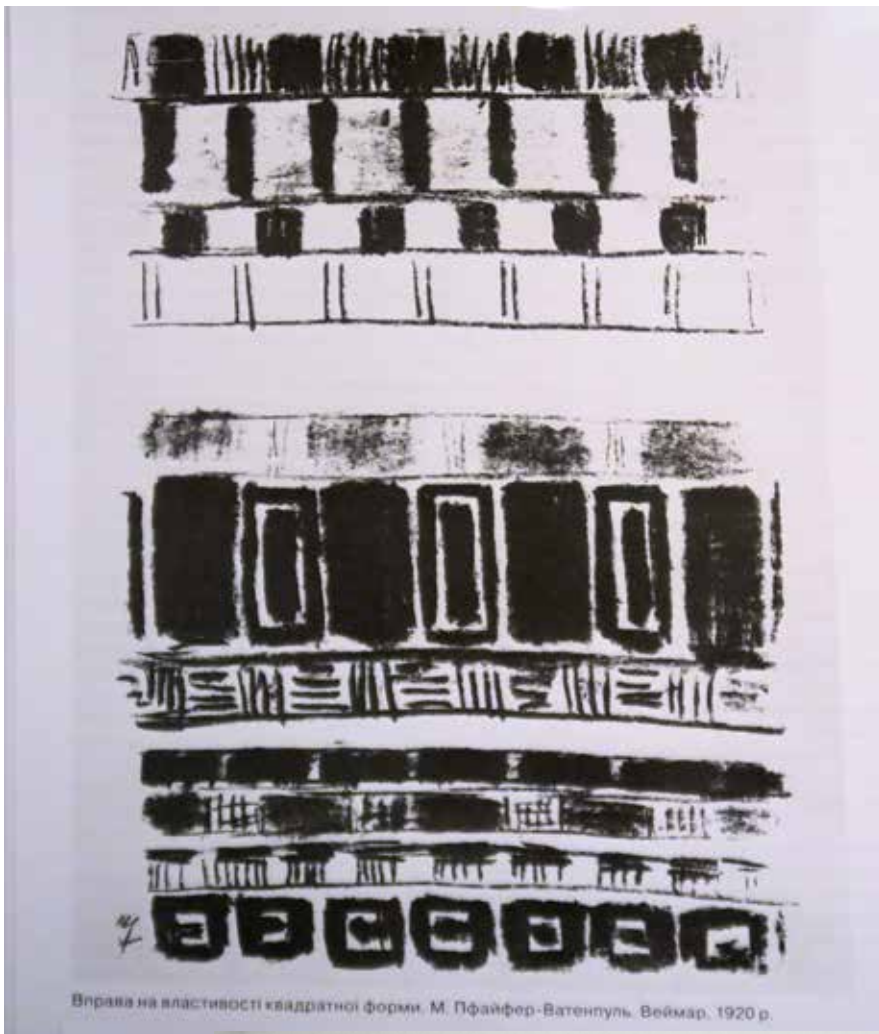
Також дуже важливо вивчати пластичні фігури та варіанти їх зображення.

Спочатку я давав завдання зліпити з глини кулю, кубик, піраміду й циліндр, щоби учні відчули пластичні виміри елементарних геометричних фігур. Потім вони ліпили різні композиції на прикладі однієї конкретної фігури.

Правильне розставлення акцентів композиції справить довготривалий ефект на неї. Це стосується не лише образотворчого мистецтва, а й танцю, музики та віршування.

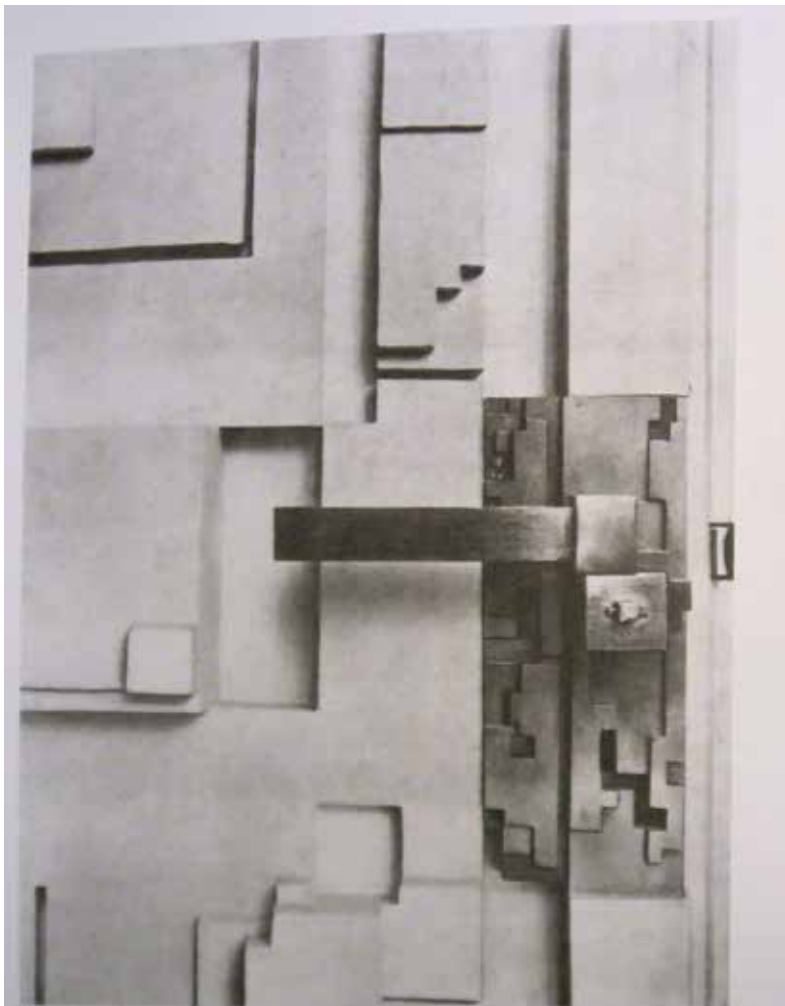
Ці акценти наділяють картину силою, ведучи за собою глядача. Його погляд рухається від однієї акцентованої точки до іншої. Глядач помічає відстань між ними та водночас їх поєднання лініями. Ці лінії оприявнюють шлях глядача, а той, у свою чергу, описує фігури, які треба вивчати у взаємодії між собою. Кожна фігура має свої акцентовані точки. Ті точки можна назвати добре виконаними, які проходять по осі або діагоналі фігури. Якщо акцентована точка домінує на зображенні, то око глядача довше на ній затримується, ніж на інших, слабших точках. Погляд постійно повертатиметься до головного акценту картини. Головна акцентована точка веде глядача у глибокий спокій споглядання, тоді як велика кількість інших рівнодинамічних точок змушує його обводити поглядом картину. Таким чином ніби утворюється ефект руху. Також можна проводити аналіз акцентованих точок чи ліній, споглядаючи природу. Побудову зображення можна віднести до тієї проблеми, про яку я лише побіжно можу тут згадати. Геометрично-конструктивна організація поверхні для зображення поєднує акцентовані точки між собою та підсилює ефект структури зображення.

Побудову зображення треба розробляти з перших ескізів. Вона допоможе прийти до остаточного формату зображення та сприятиме конструктивному впорядкуванню та випадкових ідей, до яких митець прийшов під час малювання ескізів.

Композиція прямокутних форм із ефектом рельєфу. Г. Тельчер. Веймар, 1921 р.

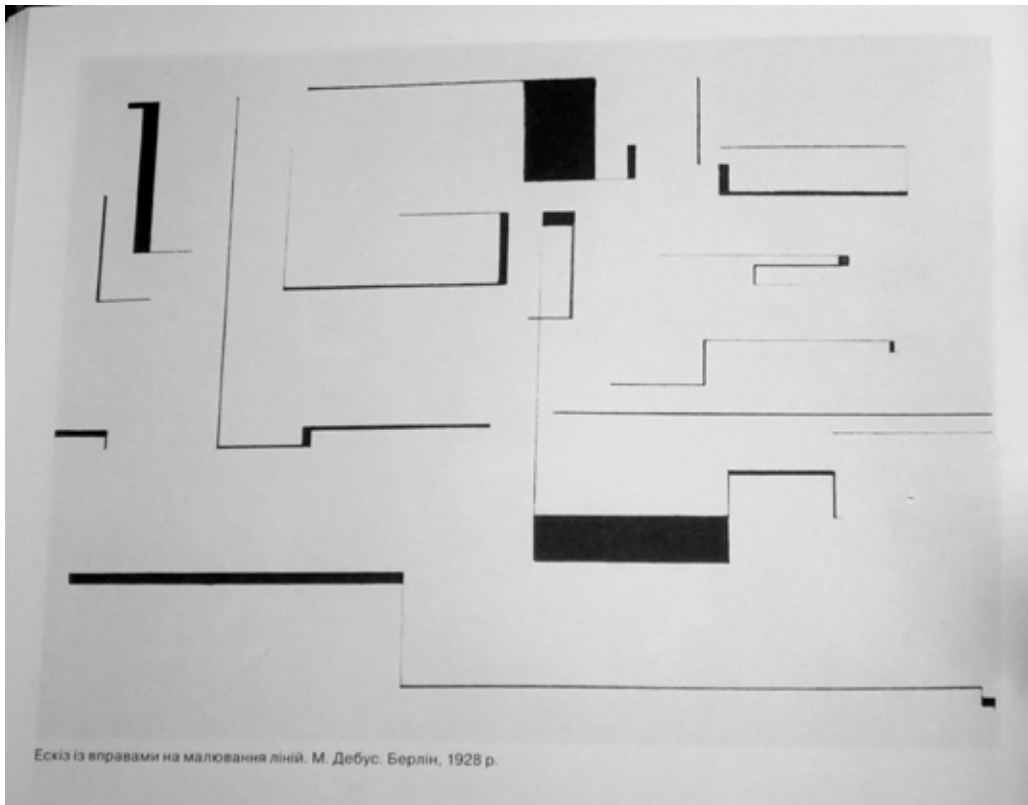
Прямокутний рельєф на дерев'яних дверях із нікельованою ручкою. Завданням команди з кількох учнів було оздобити дверне полотно однотипними формами.

Рельєфне оформлення дерев'яних дверей із металевою ручкою. Н. Слудкі. Веймар, 1921 р.

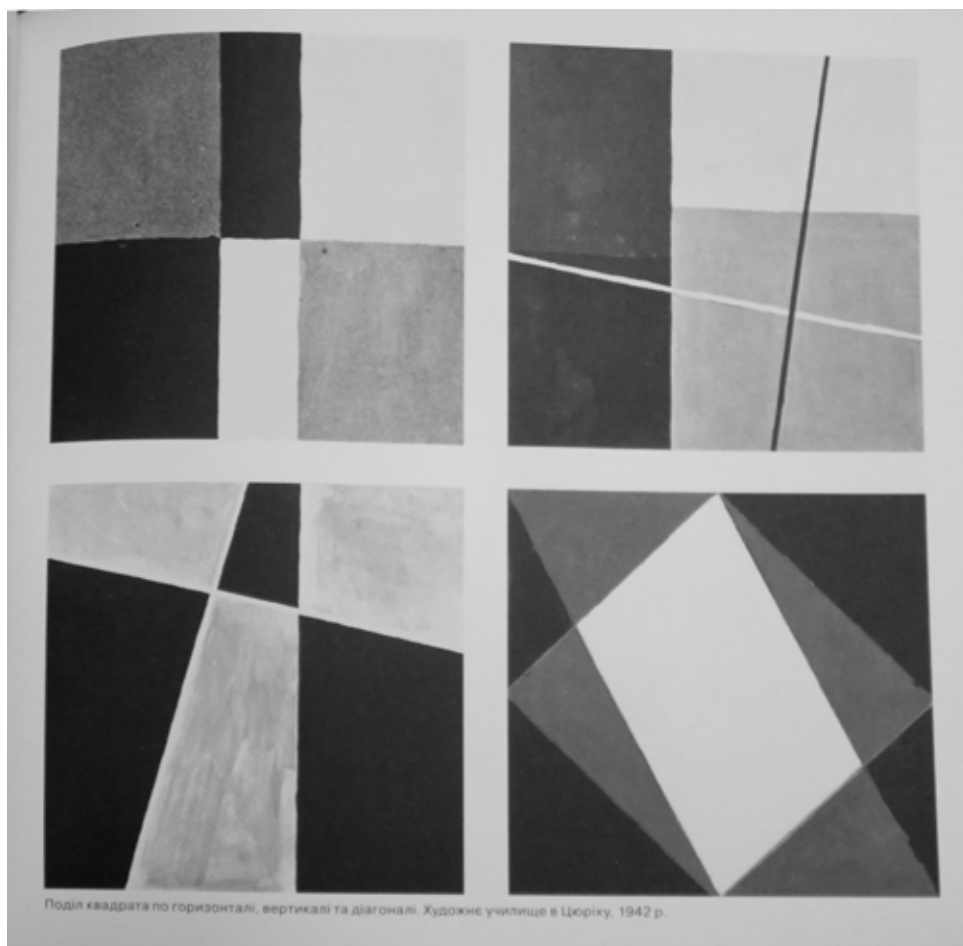

Закладка книжкових листків у формі квадрата. Веймар, 1920 р.

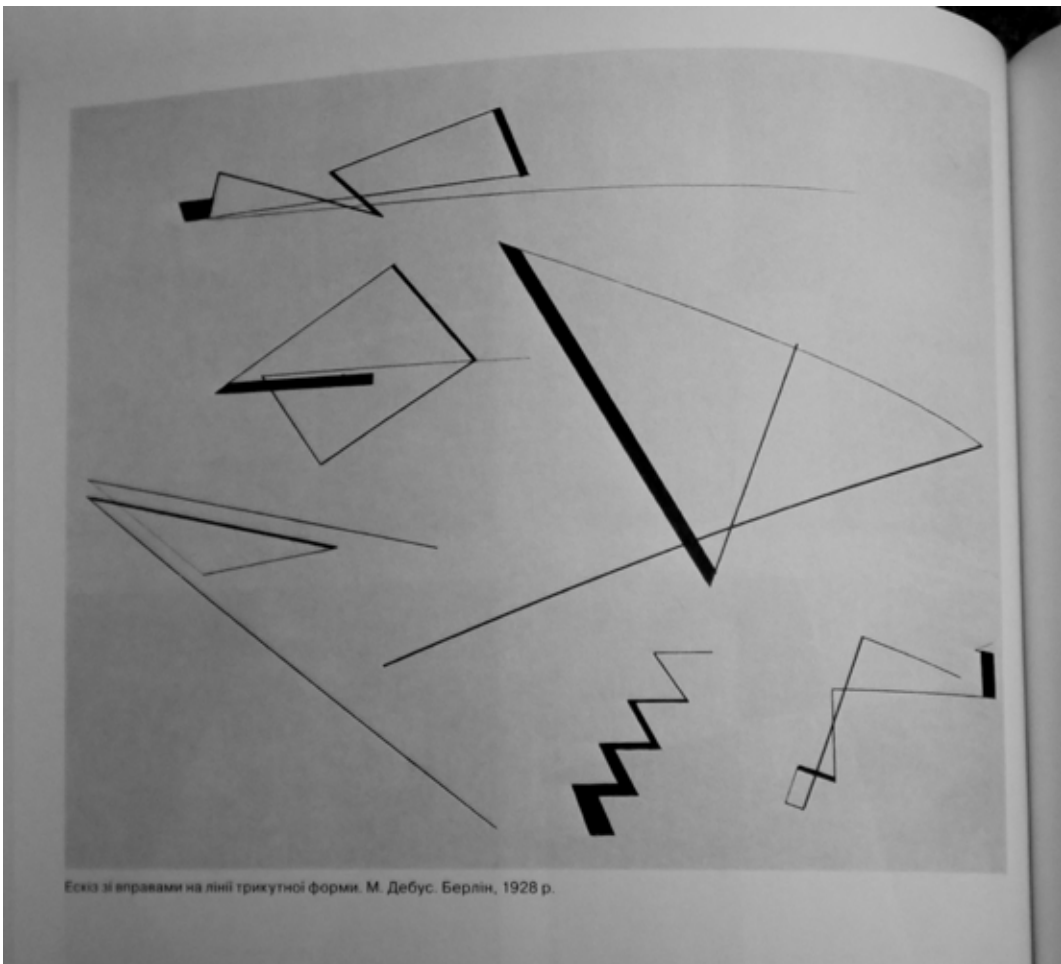

Ескіз із вправами на малювання ліній. М. Дебус. Берлін, 1928 р.

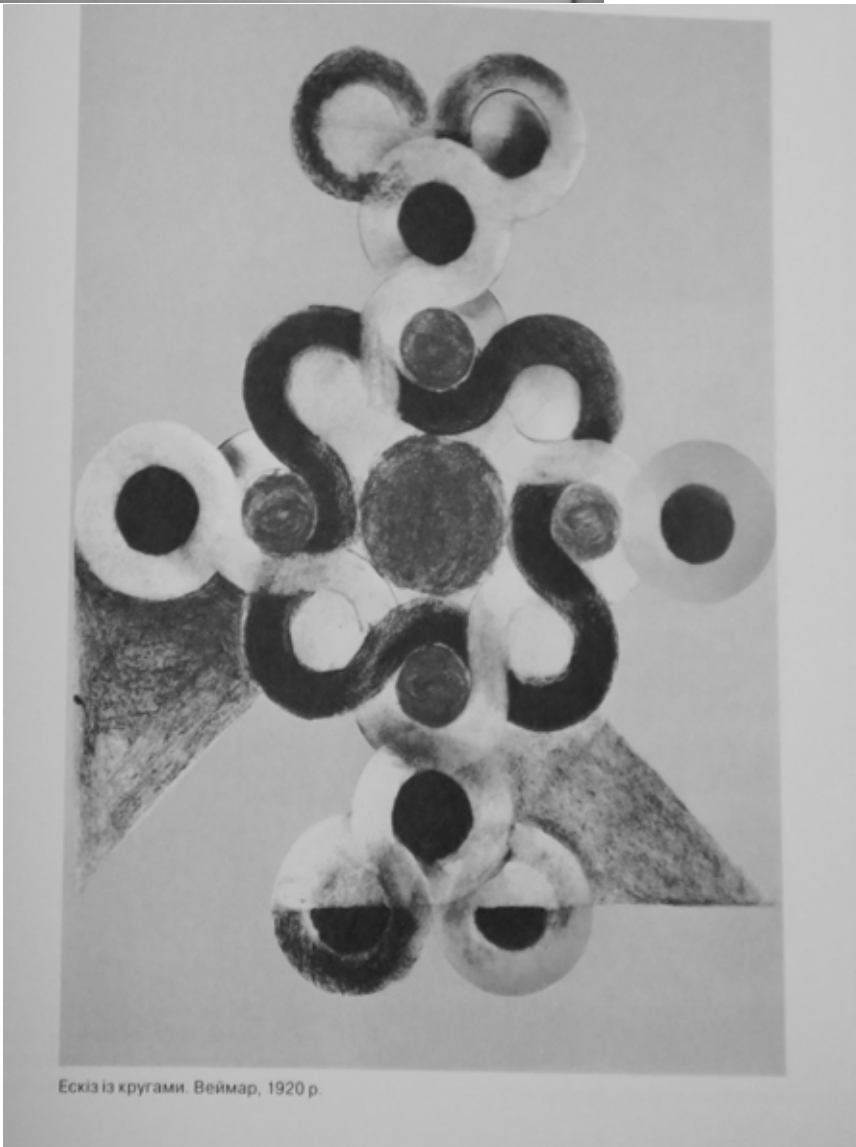
Різні напрями ліній квадратної форми визначають контрасти горизонтальне — вертикальне, довге — коротке, широке — вузьке. Відповідні вправи виконувалися на поверхні за допомогою контрастів світле — темне, велике — мале та широке — вузьке. Щоби передати ефект єдності форм, я давав письмові завдання, які би розвивали в учнів письмо та навички формального зображення квадрата, трикутника й кола.

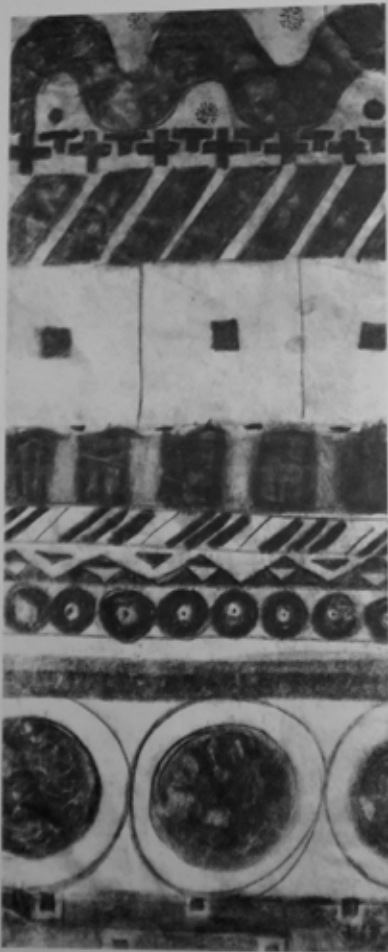
Поділ квадрата по горизонталі, вертикалі та діагоналі. Художнє училище в Цоріху, 1942 р.

Ескіз зі штрихами на лінії грізної форми. М. Дебюсс. Берлін, 1928 р.

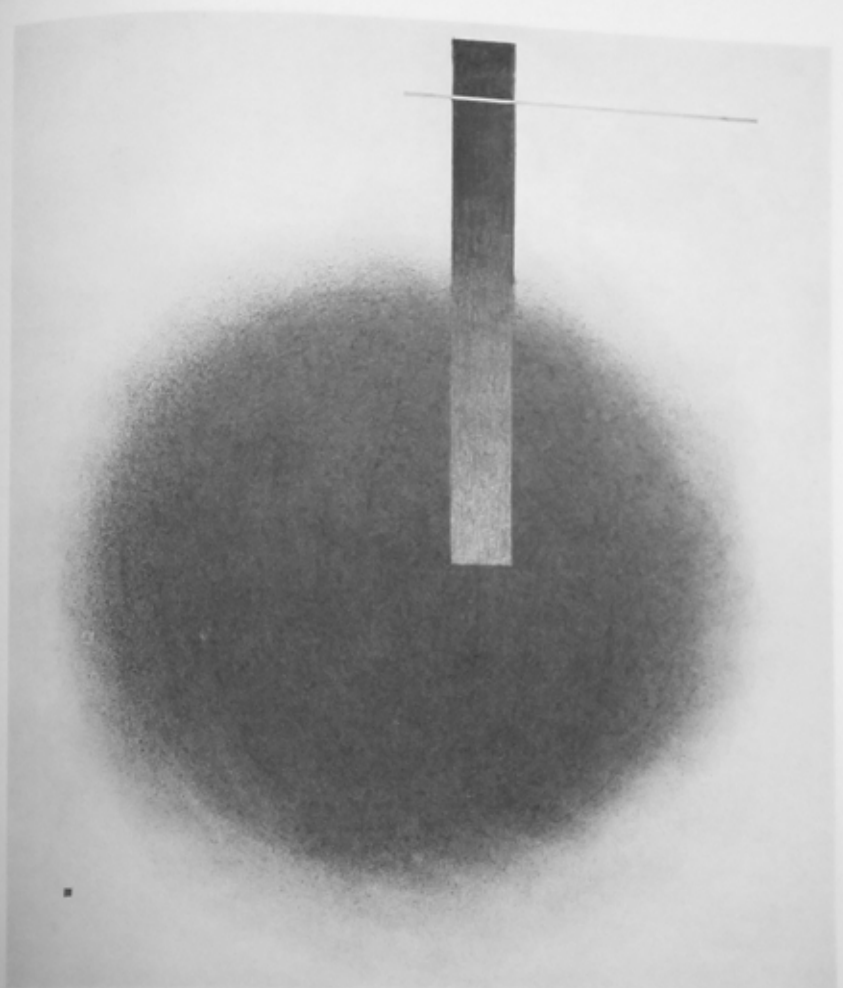

Ескіз із кругами. Веймар, 1920 р.

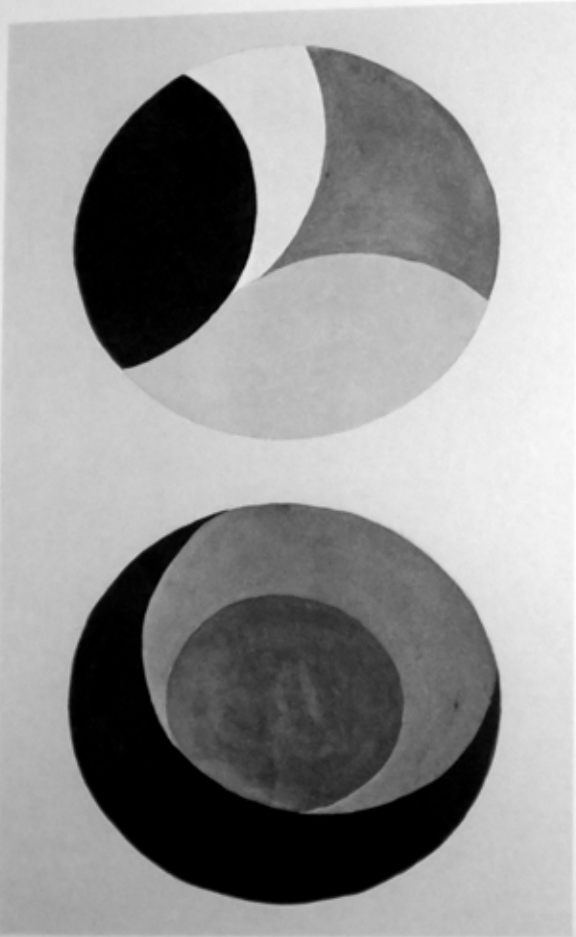

Різні фігури. Ф. Дікер. Веймар, 1919 р.

Коли в одній композиції зображено дві або більше фігур чи контрастів, необхідно мати хороше відчуття форми, щоби впорядкувати різні фігури у єдине ціле.

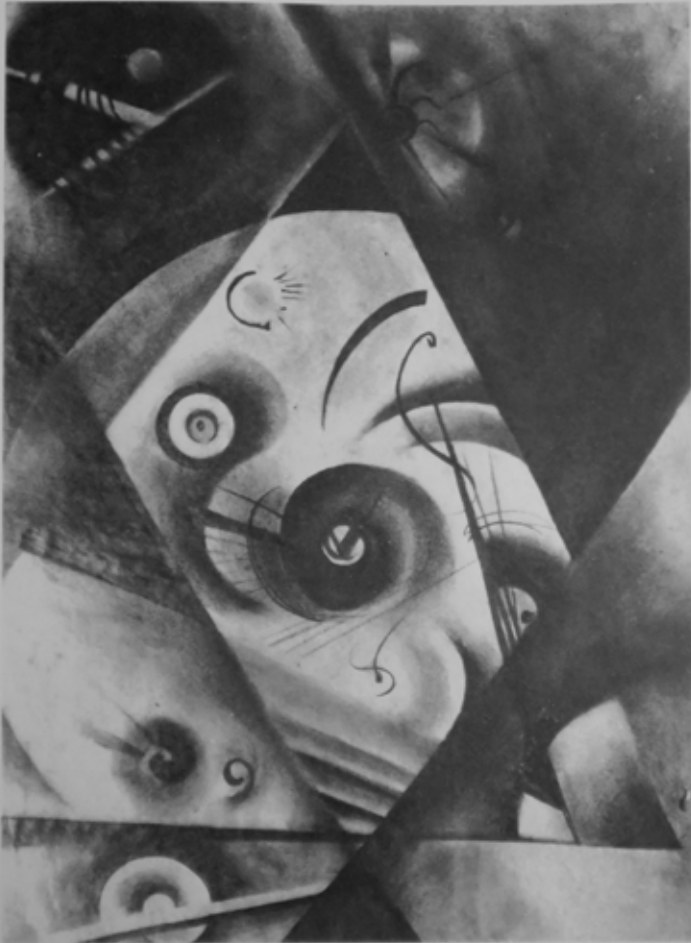
Композиція різних контрастів. Веймар, 1920 р.

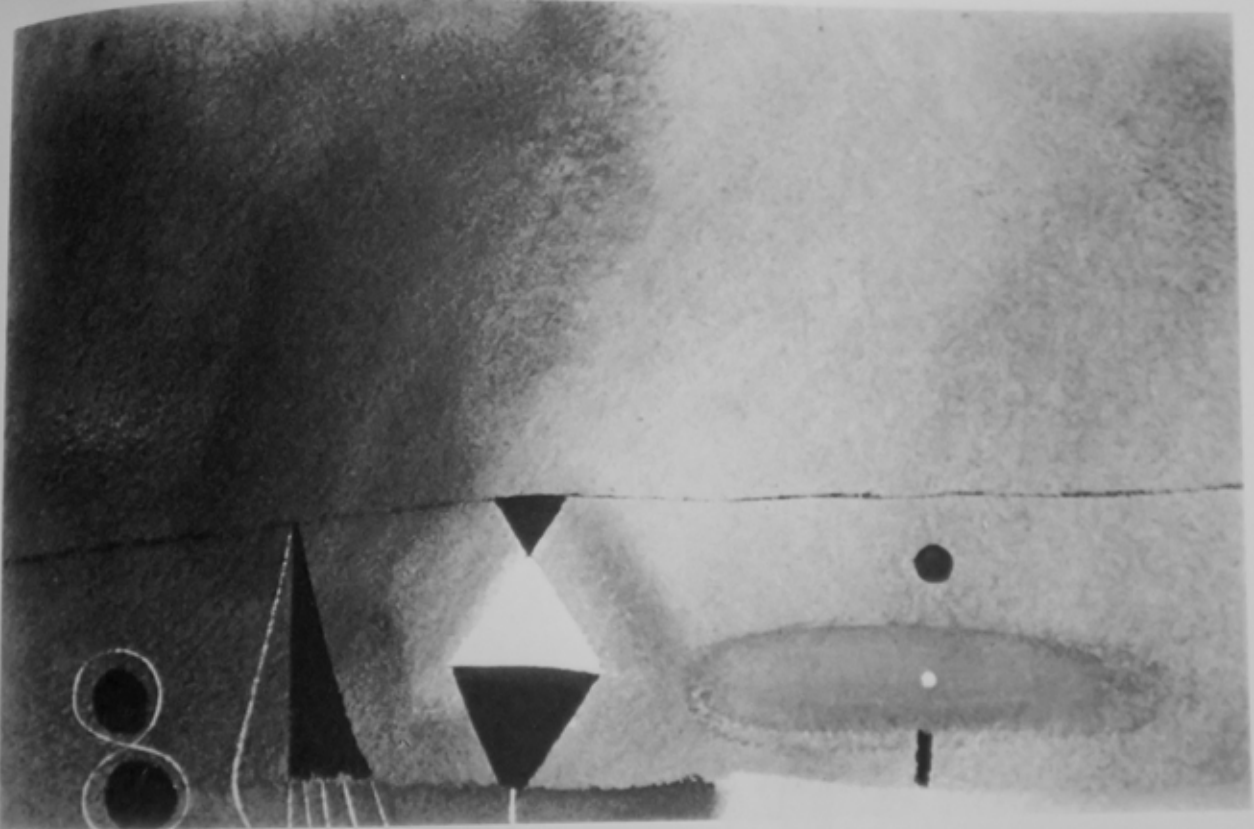
Поділи кругової поверхні. Художнє училище в Цюріху, 1942 р.

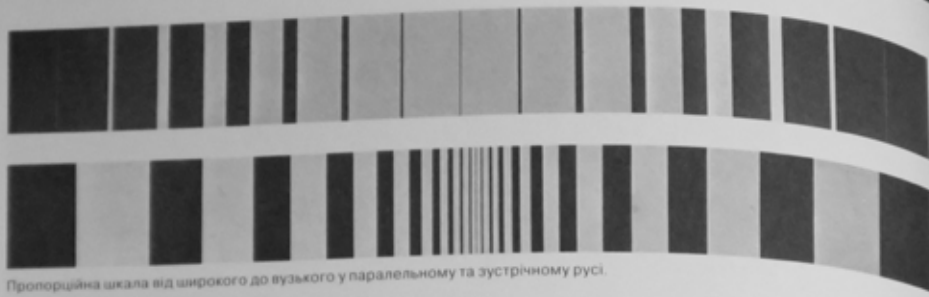
Модель уколів. Г. Борнеман. Берлін, 1929 р.

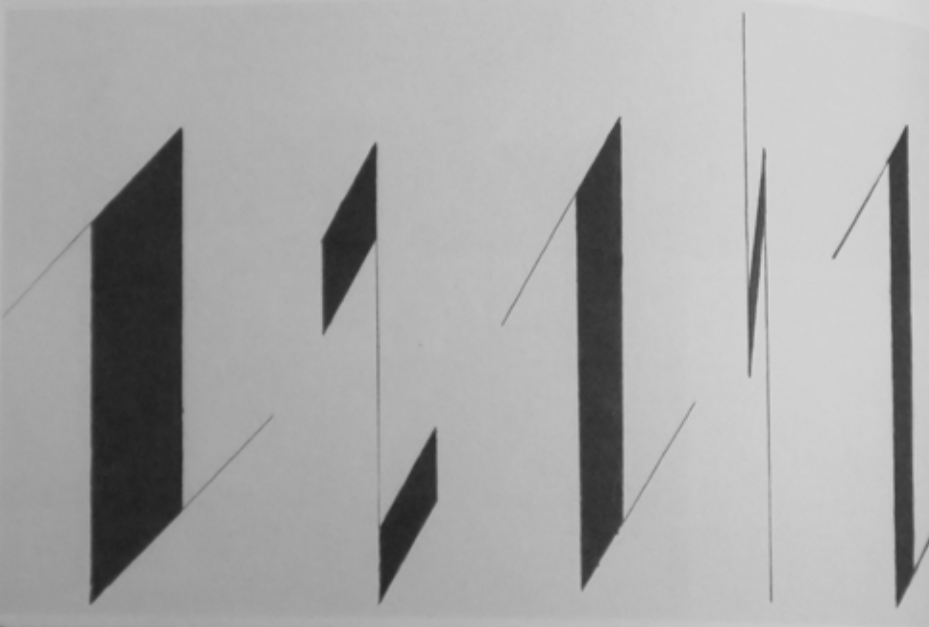
Ескіз фігури та світлотіні. Ф. Дікер. Веймар, 1920 р.

Композиція світлотіні, пропорції та контрасту. К. Аубок. Веймар, 1920 р.

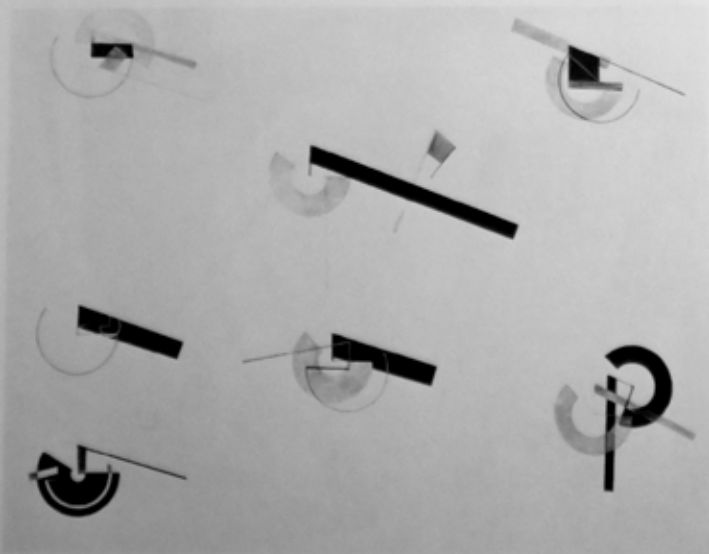
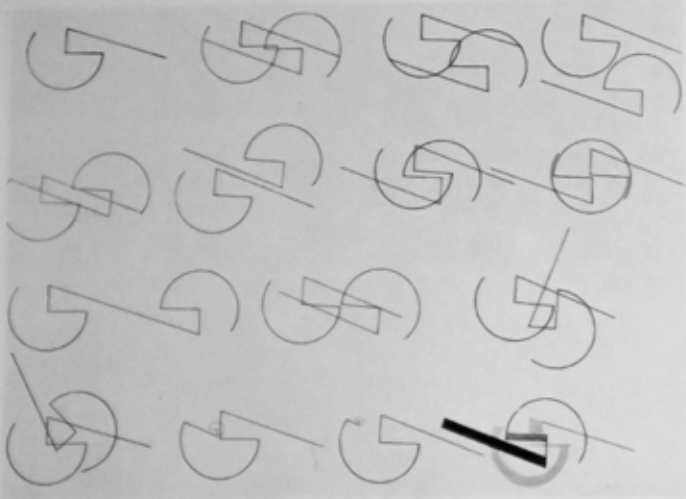
Пропорційна шкала від широкого до вузького у паралельному та зустрічному русі.

Вертикальні та діагональні лінії як пропорційні контрасти. М. Дебус. Берлін, 1928 р.

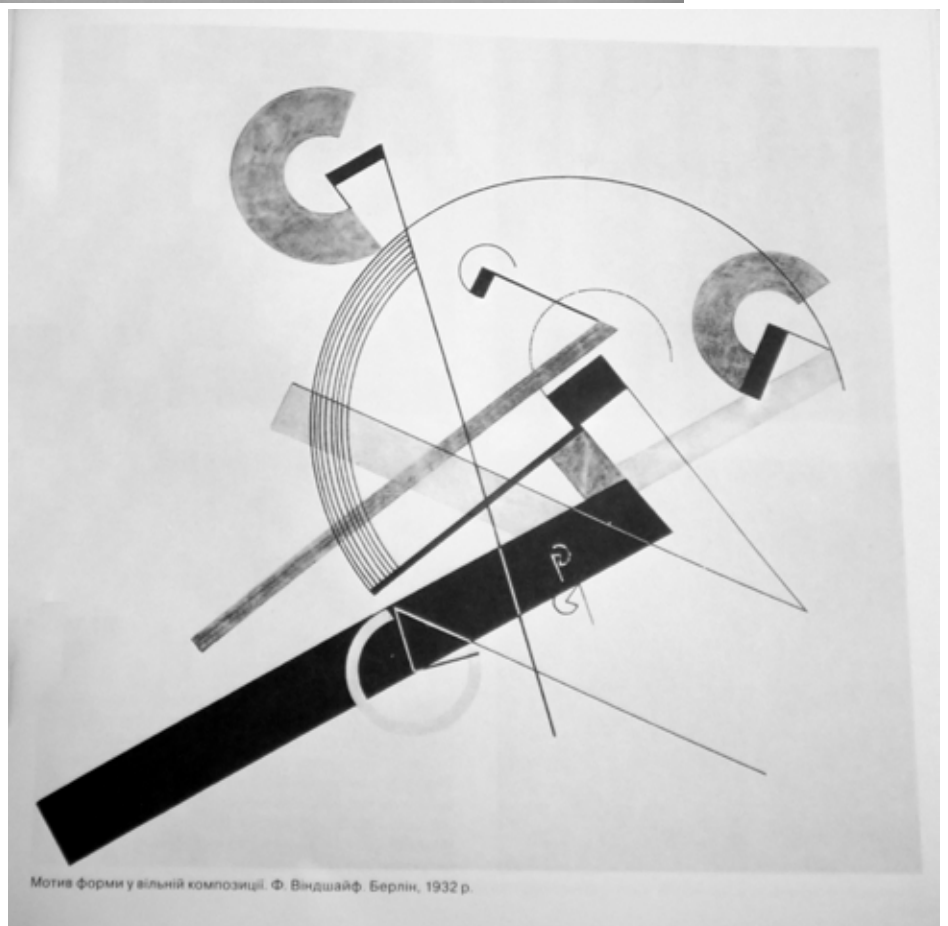

Ескізі пропорцій, що трапляються в природі. Е. Боймер. Берлін, 1928 р.

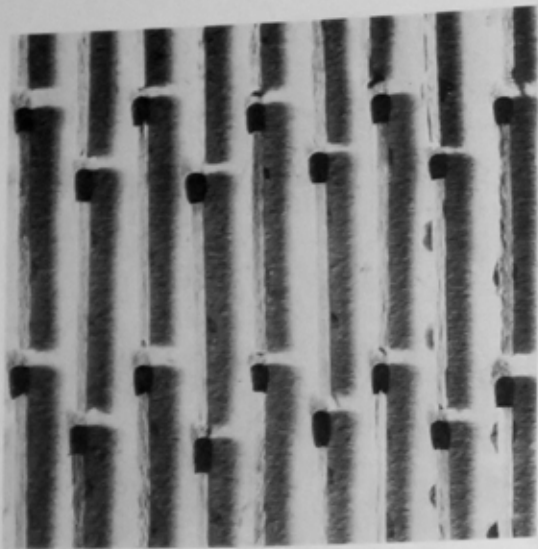

Лінійні мотиви складаються з частин круга, квадрата і трикутника. Два однакові лінійні мотиви то зближуються, то віддаляються, то обертаються, то накладаються. У другому варіанті використано також контрасти великого і малого, широкого і вузького, світлого і темного.

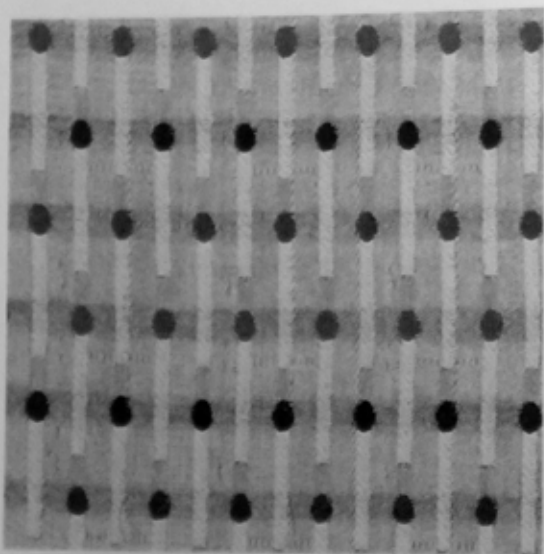
Комбінації та варіації лінійних мотивів. Ф. Віндшайф. Берлін, 1932 р.

Мотив форми у вільній композиції. Ф. Віндшайф. Берлін, 1932 р.

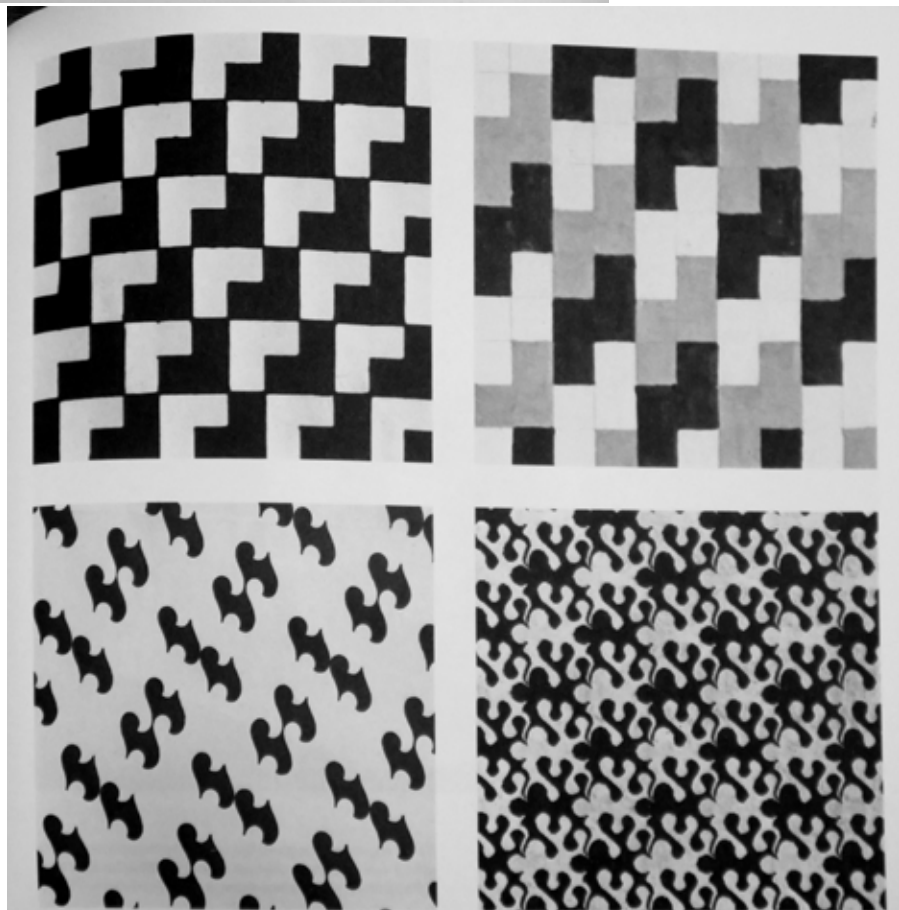

Із чотирьох сірників можна утворювати різноманітні комбінації, повертаючи їх, складаючи головками чи накладаючи.

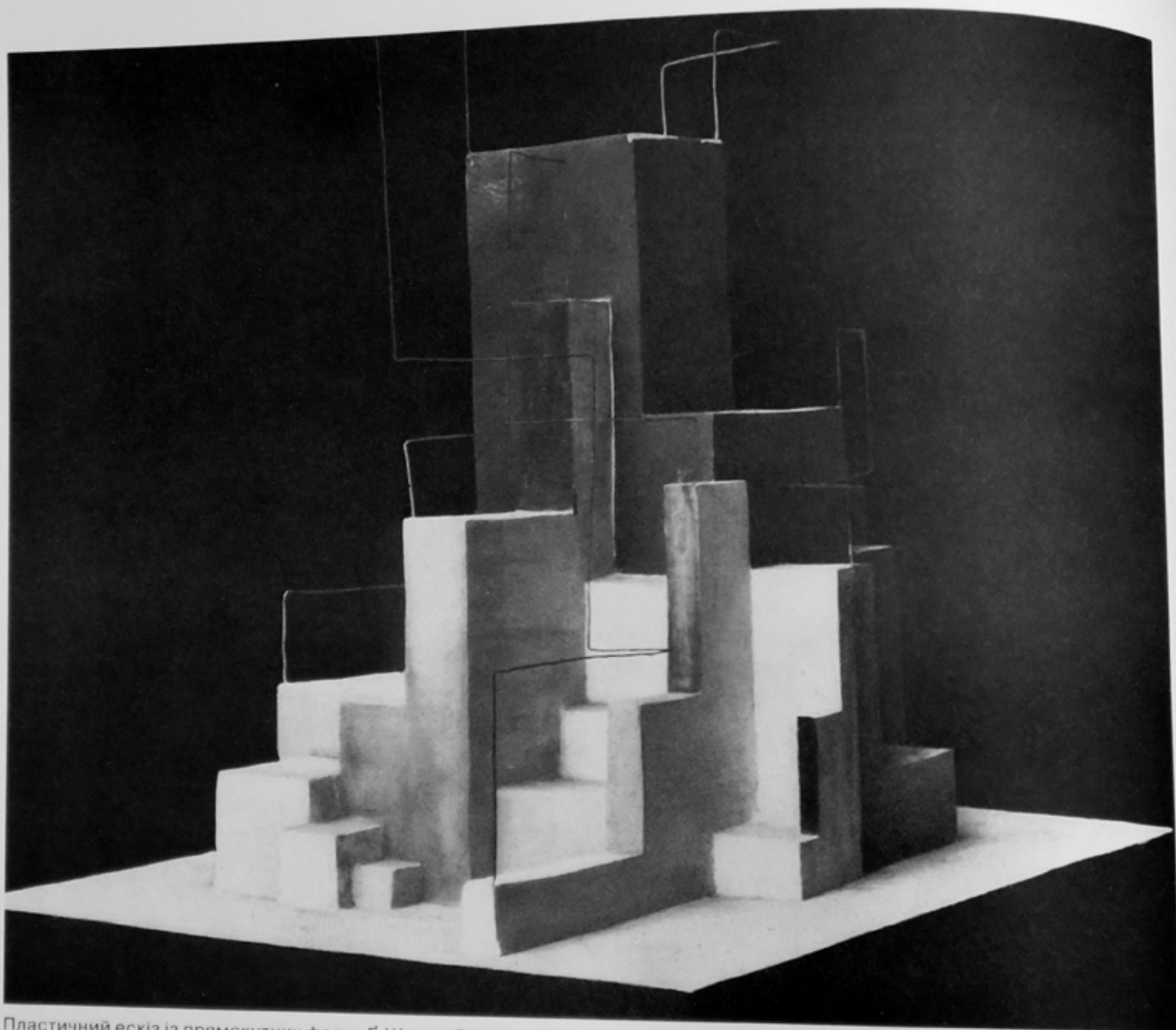

Квадрат, прямокутник, ромб, трикутник та правильний шестикутник можуть поділити поверхню без залишкового простору. Додаючи та водночас віднімаючи від цих фігур певні їх частини, можна створити нові фігури. Позитивно-негативні фігури вже використовувалися в давнину на Сході. Для тих, хто займається текстильним дизайном, ці фігури слугуватимуть непоганими вправами на створення нових форм, які можна по-різному розфарбовувати.

Композиція із сірників та візерунок на тканині. Крефельд, 1934 р.

Позитивно-негативні фігури та їх використання у друкованих і тканих зразках. Крефельд, 1934 р.

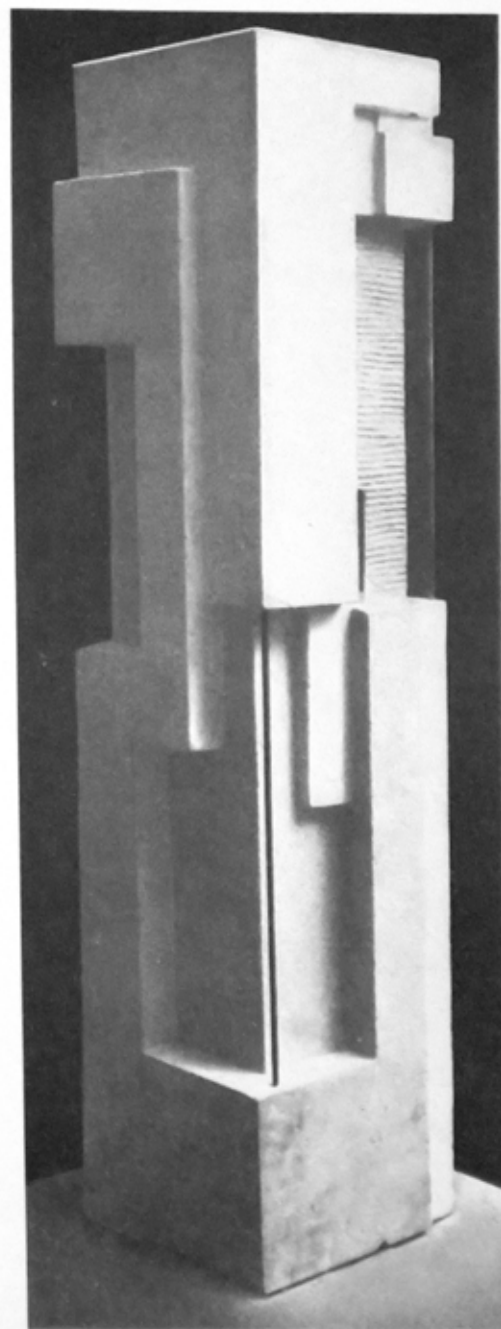

Пластичний ескіз із прямокутних форм. Г. Шунке. Веймар, 1921 р.

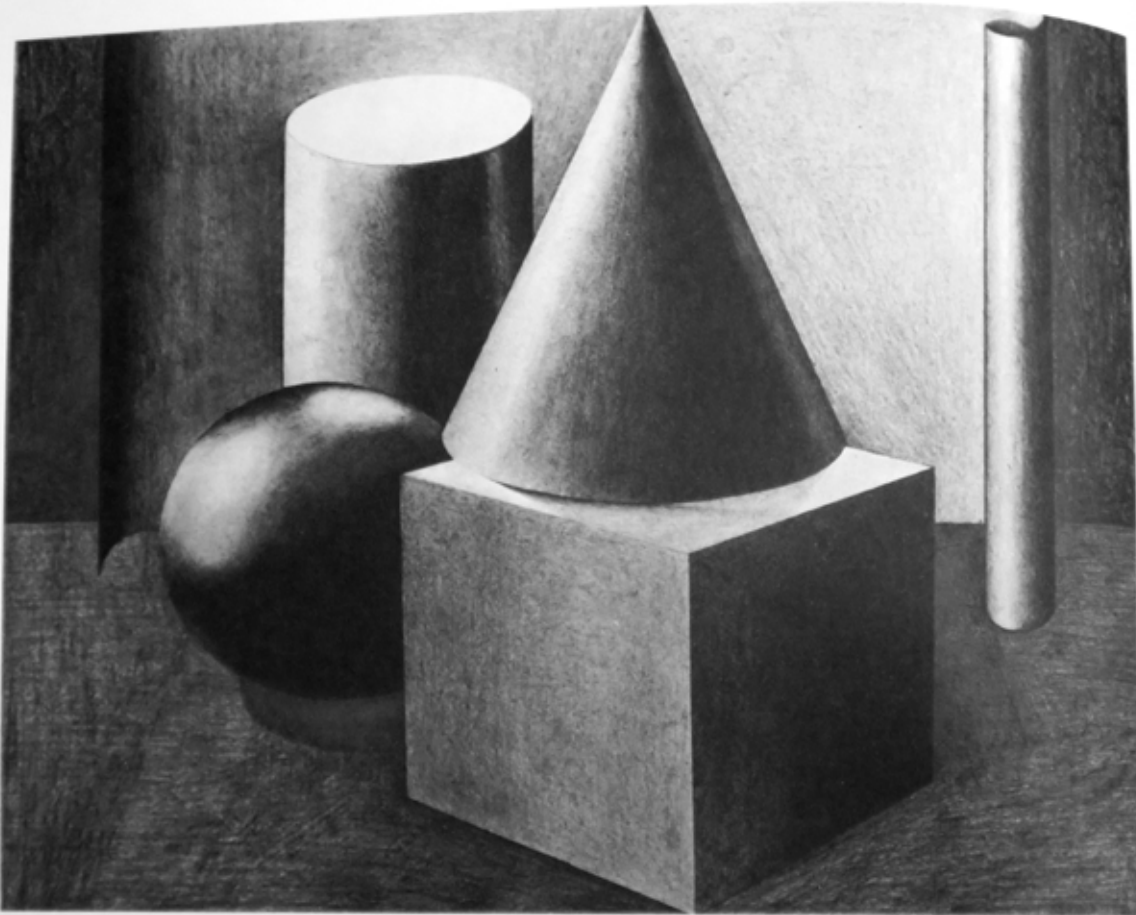
Щоби відтворити геометричні форми у тривімирному просторі, я давав завдання змоделювати пластичні фігури, такі як куля, циліндр чи конус. Цей ескіз не є архітектурною моделлю.

Деякі місця на поверхні було розфарбовано — так студенти вивчали пластичний ефект фарб. Дроти мали зображати собою скляні стіни.

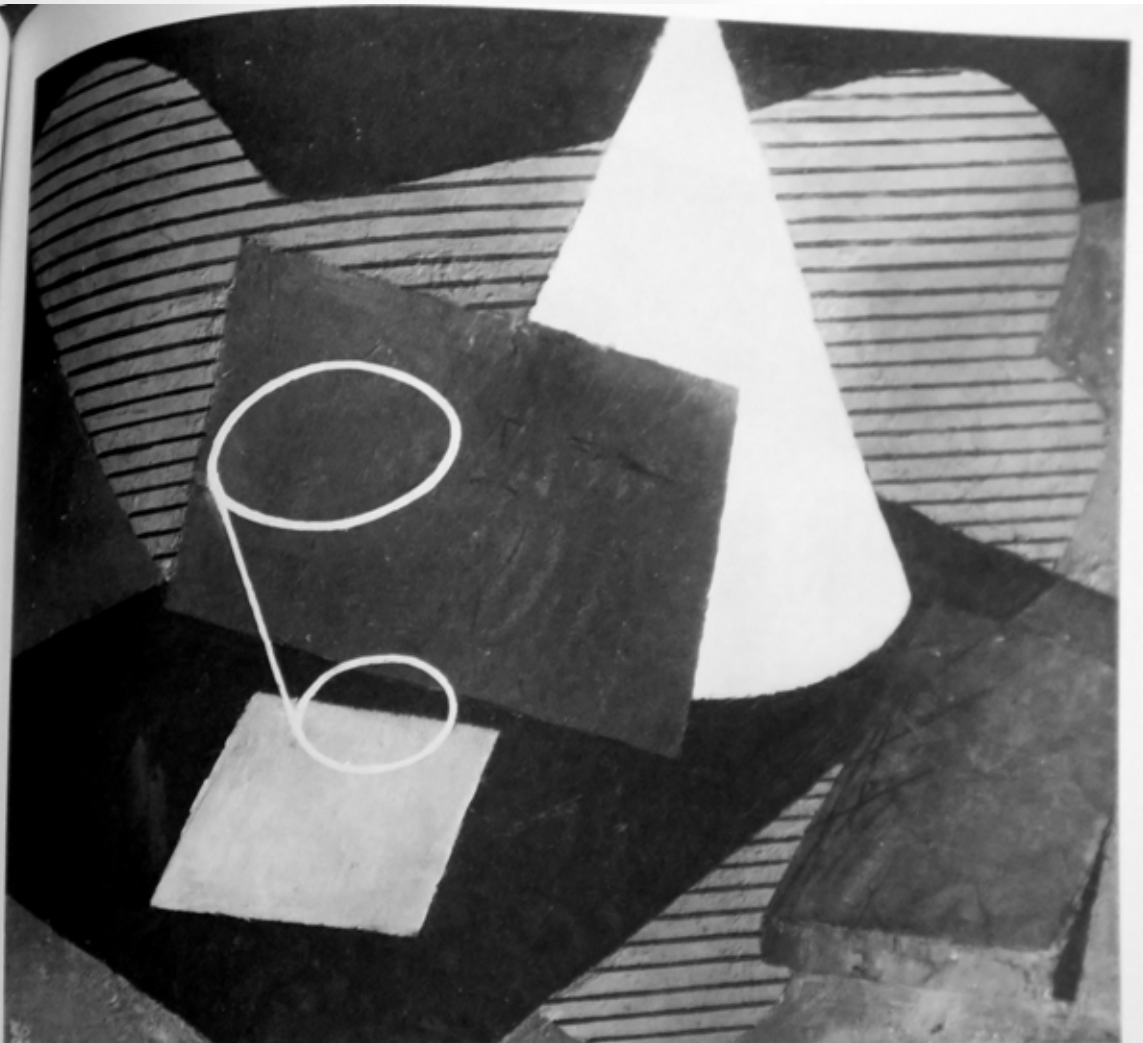
Скульптуру зроблено з пісковика. Це була одна зі студентських робіт, виконаних на завершення вступного курсу.

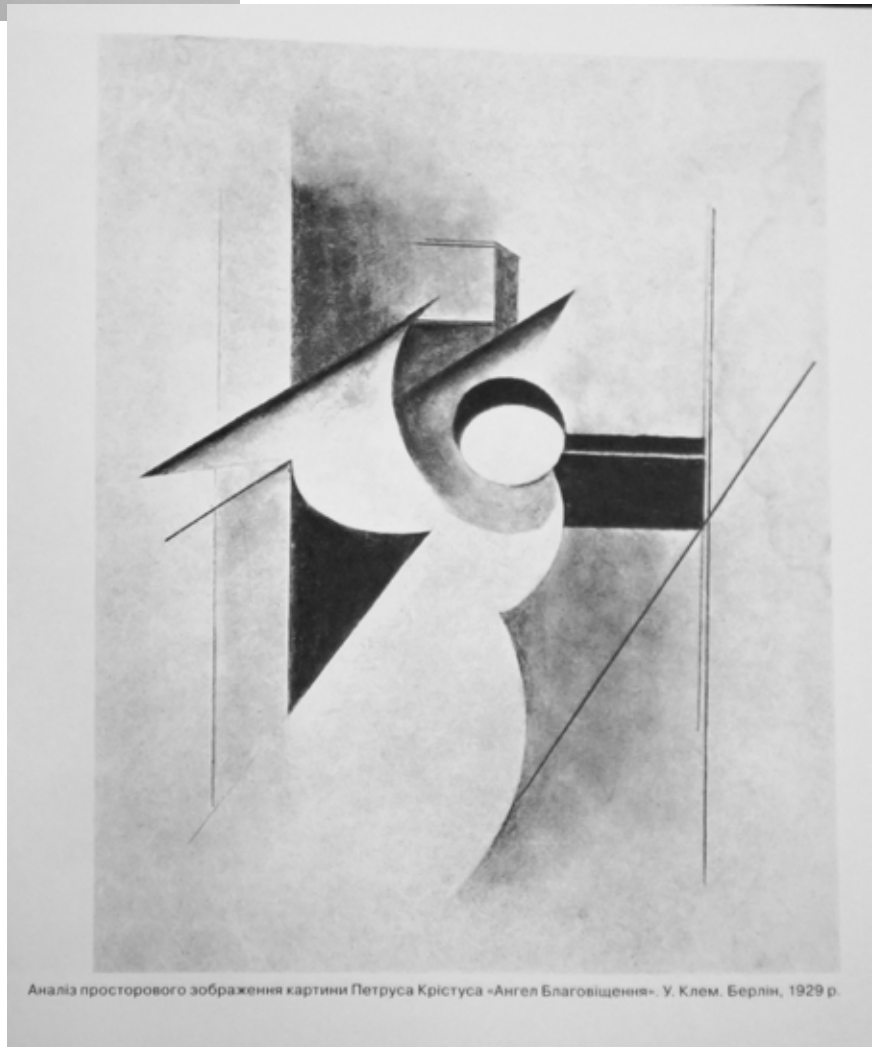
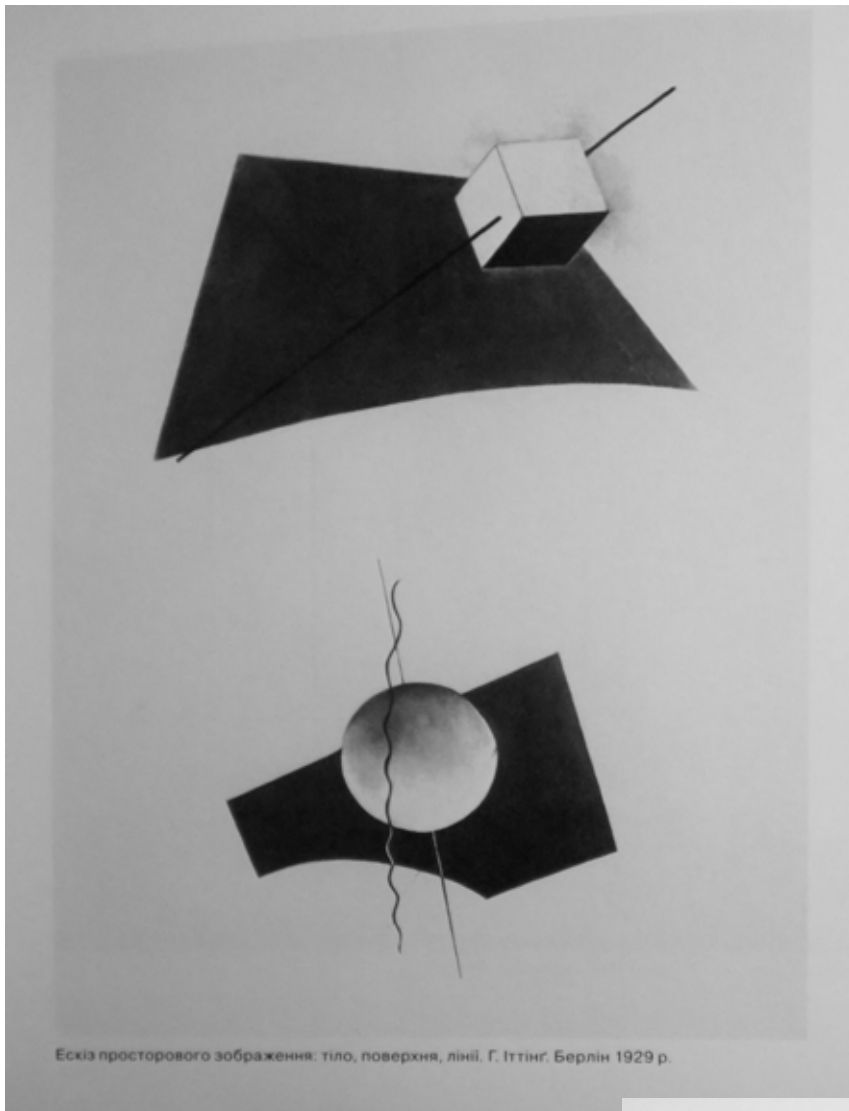
Кам'яна скульптура. К. Швертфегер. Веймар, 1921 р.

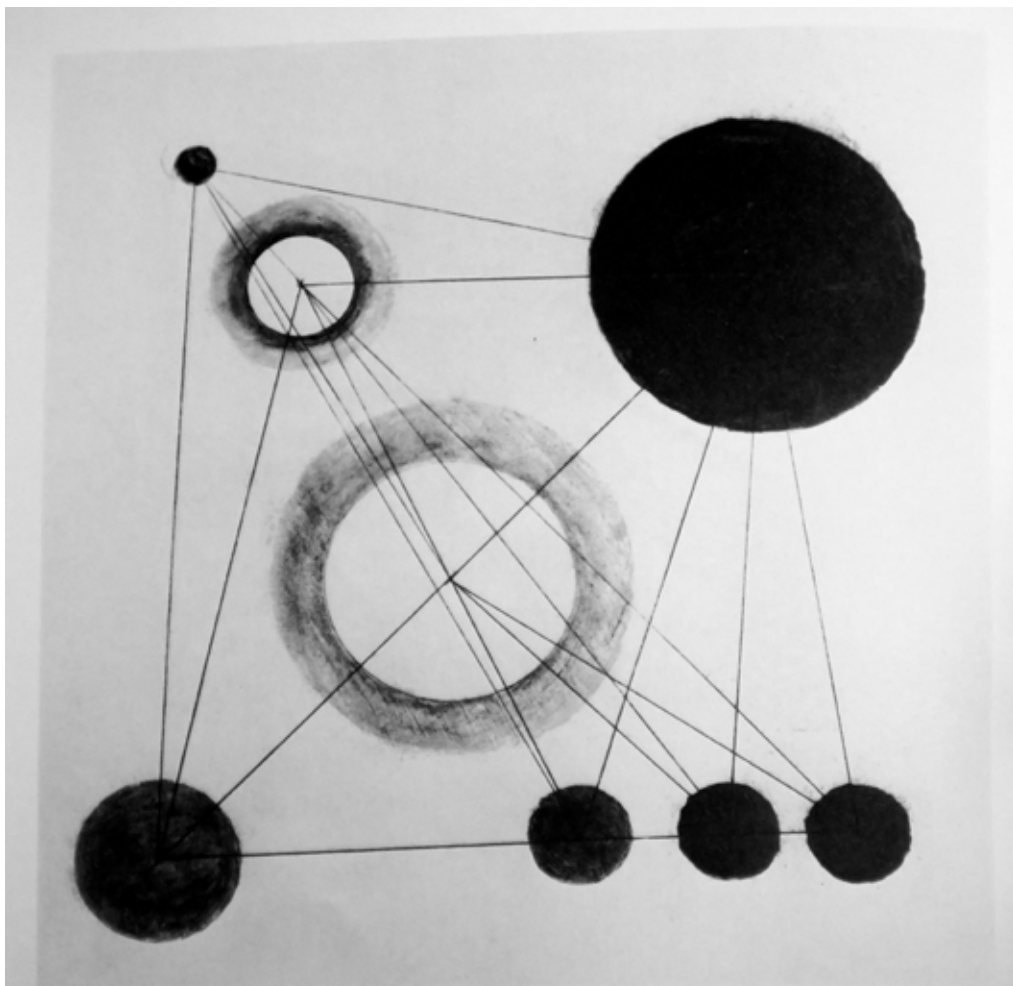

Зображення куба, конуса, кулі та циліндра. Ф. Брілл. Берлін, 1928 р.

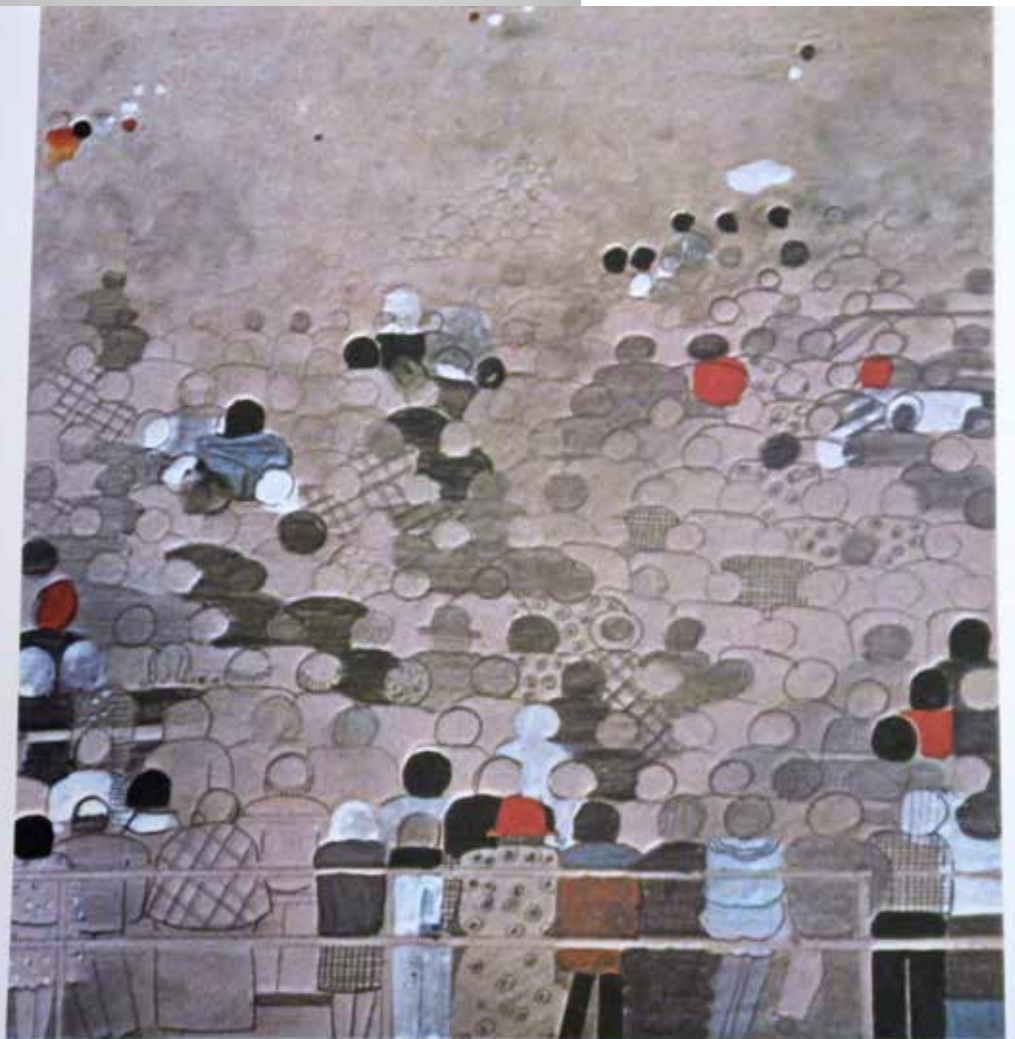

Тут видно просте зображення тіла в просторі. Л. Шпрінгфельд. Берлін, 1931 р.

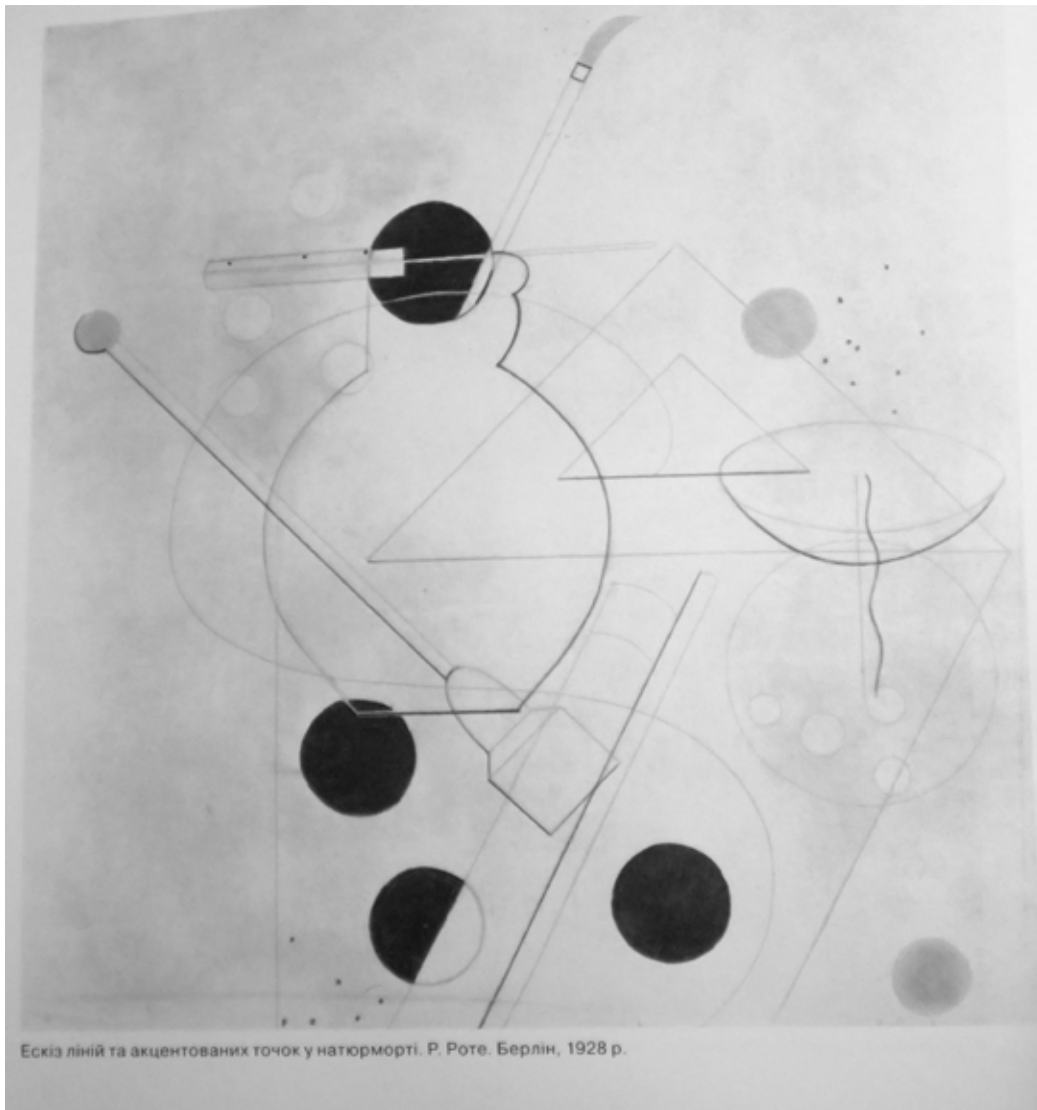

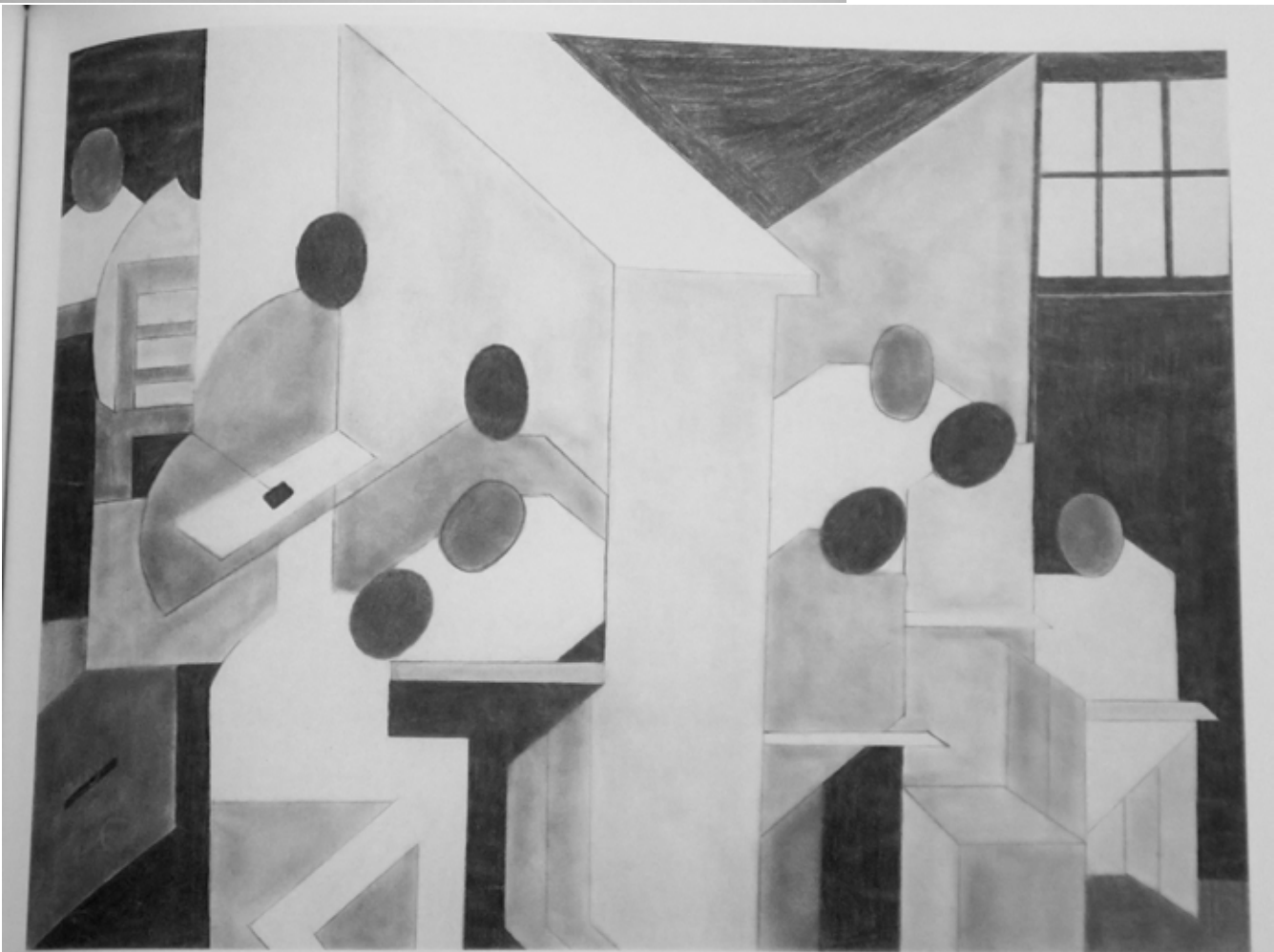
Композиція з акцентованих точок та ліній, що їх проводить око глядача. Г. Штаух. Берлін, 1928 р.

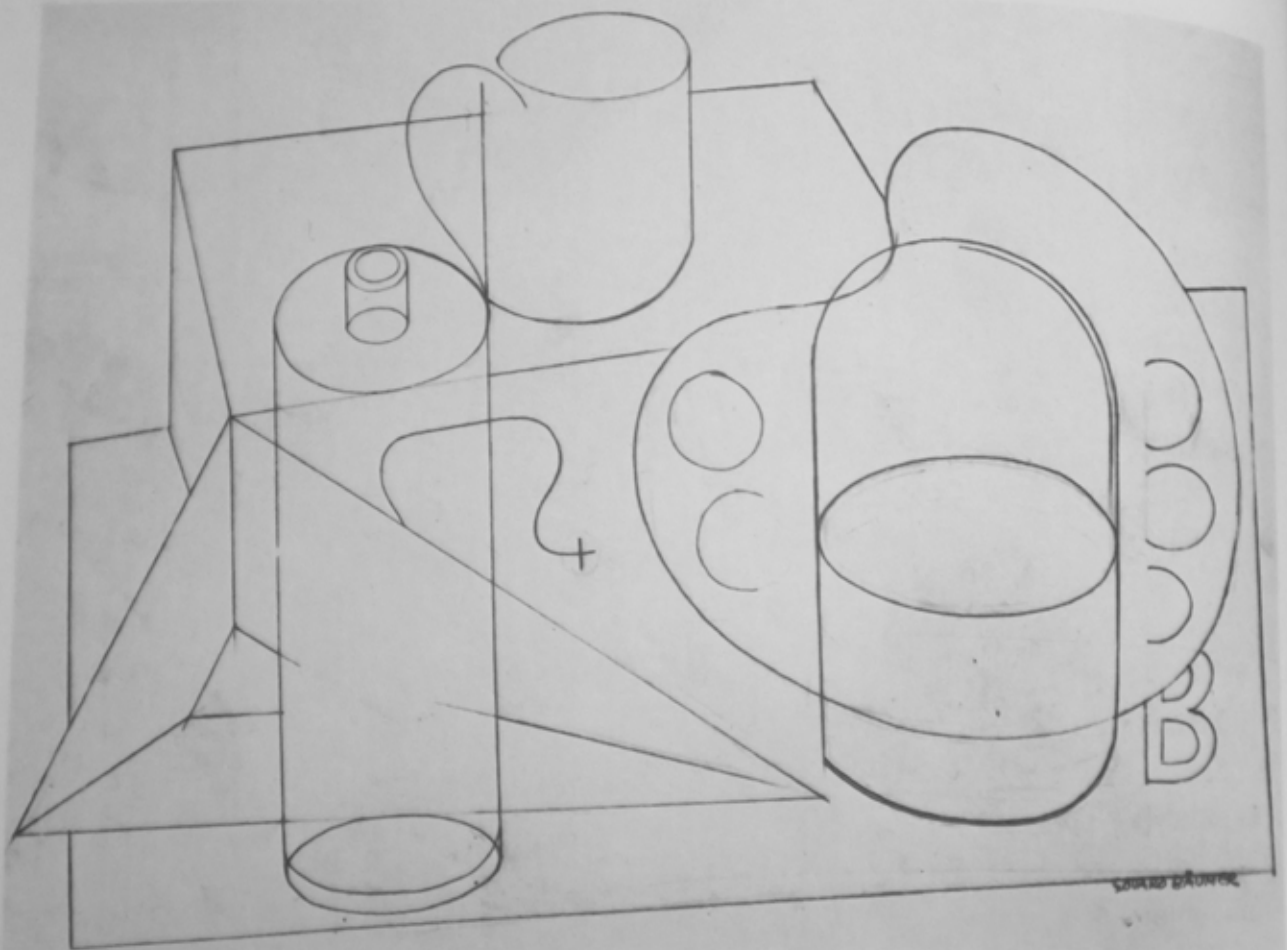
Несфокусовані акцентовані точки на тему «Зібрання» Р. Ротте. Берлін, 1928 р.

Ескіз ліній та акцентованих точок у натюрморті. Р. Роте. Берлін, 1928 р.

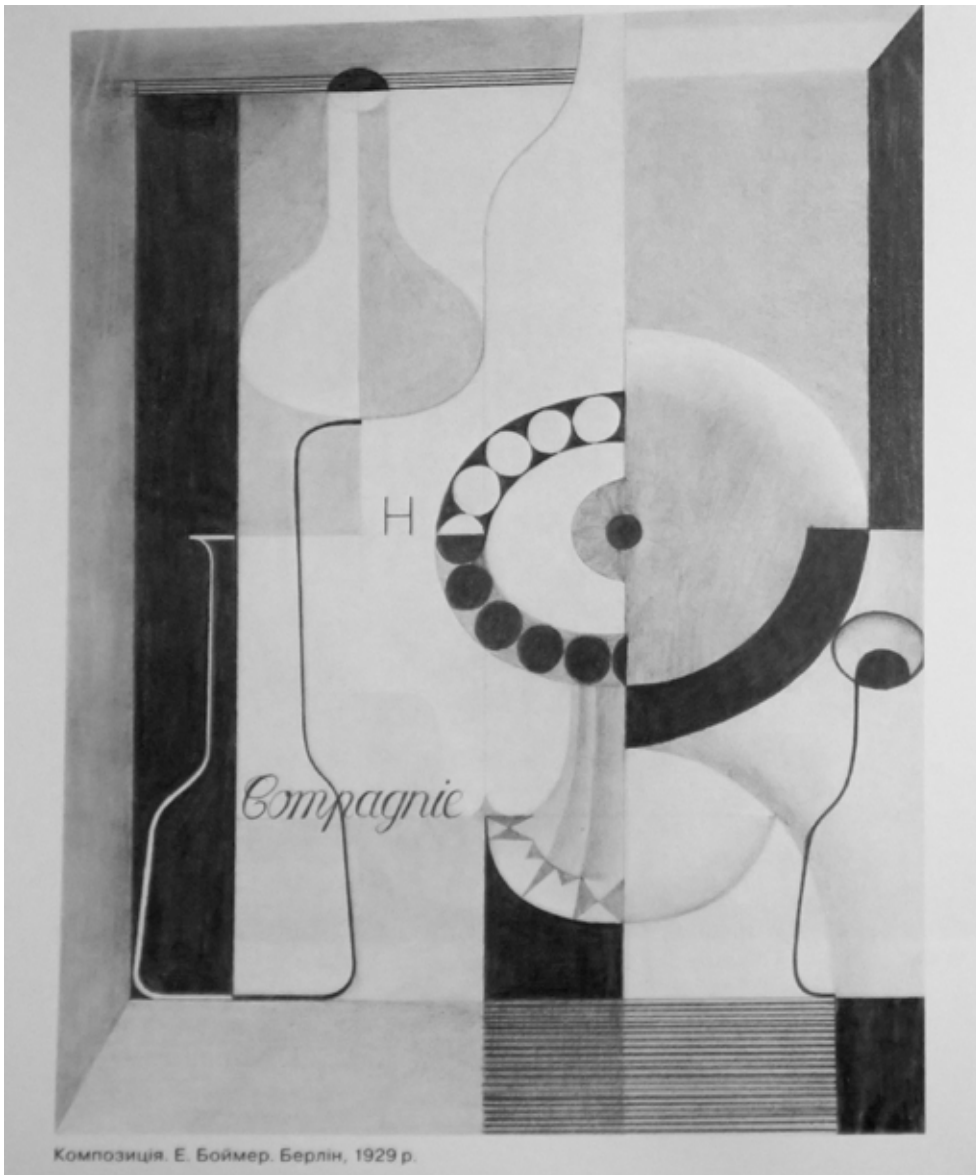
Клас. На цьому малюнку добре видно положення голів у просторі. Г. Мюллер. Берлін, 1929 р.

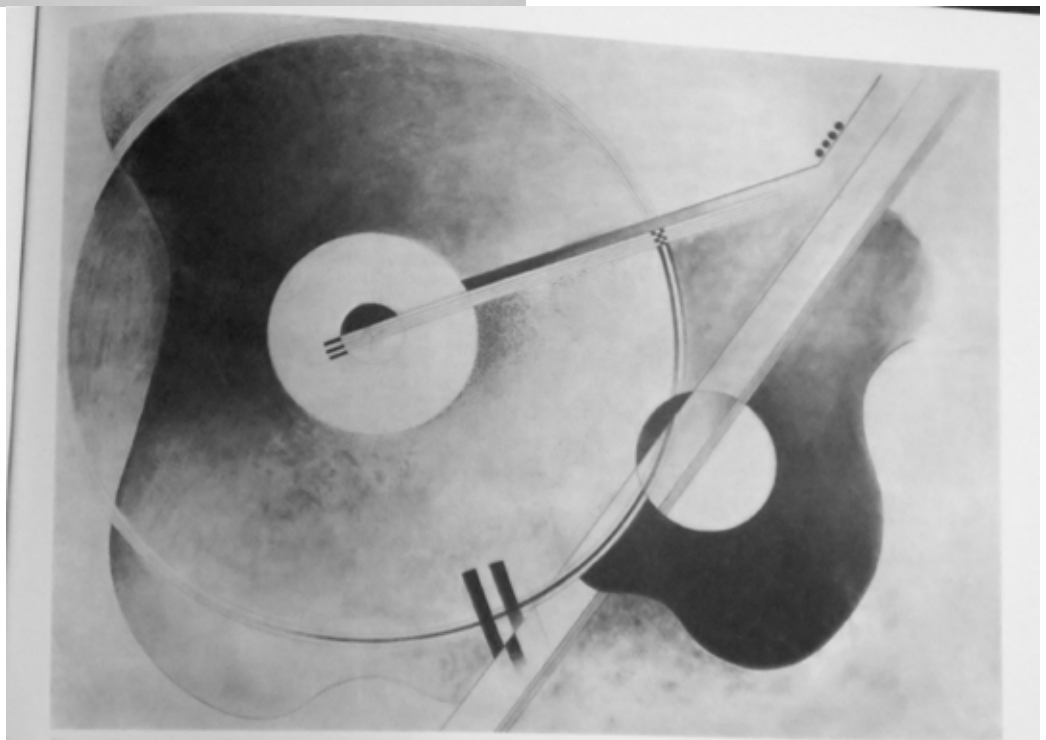
Лінійний аналіз натюрморту. Е. Боймер, Берлін 1929 р.

Натюрморт. Ф. Брилл, Берлін, 1930 р.

Композиція. Е. Боймер. Берлін, 1929 р.

Музичні інструменти. Композиція з контрастами форм і пропорцій. А. Резе. Берлін, 1928 р.

Ці композиції показують, як лінії та поверхні можуть зображатися в довільній формі, створюючи єдність форм. Такі вправи сприяють абстрактному баченню.